

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 279 – תשיפ"ז

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

עבר ניתוח במיתרי הקול ואינו יכול לדבר במשך שבועיים, כיצד יספור ספירת העומר?

ברכה מזאת תבקשו מסבתא

כשהגיעו נכדותיו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל לבקש ממנו ברכה להצליח במבחן בעניני העולם, אמר להם רבינו: ברכה על זה תבקשו מסבתא... אני מברך אתכם רק שיהיה לכם חתן תלמיד חכם!

וכפי שמבואר בגמ' בסנהדרין (ק"ג ע"א) שהפרק של 'יושב בסתר' בתהילים חציו הראשון המדבר על עניני רוחניות זה הברכה של דוד המלך את שלמה בנו, ואילו חציו השני המדבר בעניני גשמיות (כי מלאכיו יצוה לך וכו') זה הברכה של אמא של שלמה שבירכה את שלמה.

וכן בכל דבר ודבר מעניני העוה"ז היה מרן זי"ע מתייחס אליו כהבל הבלים, וכפי שסיפרו שכשהגיע לבית אחד מנכדיו לאחר חתונתו וראה שם ויטרינה של כלי כסף אמר 'תוציא את הפח הזה מפה ותשים במקומו ארון ספרים'.

וכששאל אותו אחד שמציעים לו שני שידוכים שווים, אלא שהאחד מציע יותר כסף מהשני האם זה שיקול לקחתו, אמר לו מרן זצ"ל 'געלט איז בלאטע' 'געלט איז בלאטע' (כסף זה בוש, כסף זה בוש) ובוש זה לא שיקול.

מעשה ביהודי שעבר ניתוח במיתרי הקול ועקב כך נמנע ממנו מלדבר במשך שבועיים, וכיון שהיה זה בימי הספירה עלתה השאלה כיצד יספור אותו יהודי את ספירת העומר.

והנה במ"ב (בסי' תפט סעיף ה) ובביאור הלכה שם הביא את מחלוקת האחרונים האם מהני שומע כעונה בספירת העומר, דהלבוש והחק יעקב סוברים דכפי שלענין לולב דרשינן 'ולקחתם לכם' לכל אחד ואחד כך גם לגבי ספירת העומר לא מהני 'שומע כעונה' וכל אחד צריך לספור בעצמו, והפרי חדש והברכי יוסף סוברים דאף בספירת העומר מהני 'שומע כעונה'.

וא"כ נמצא דהעצה לאותו יהודי לספור ע"י אחר מדין 'שומע כעונה' הוא ספיקא בין האחרונים, והעצה הנוספת שיש לו היא לספור על ידי כתיבה, והסתפקו האחרונים בזה, דהנה דודו של הרעק"א הרב וואלף איגר דן בזה בארוכה עם הרעק"א (ש"ת רעק"א אר"ח מס' כט עד ס' לג) האם אמרינן כתיבה כדיבור לענין ספירת העומר, ומביא בזה הרעק"א צדדים לכאן ולכאן, והחתם סופר בתשובות (סי' רכז) נוקט בפשיטות דמהני, ומאידך בשערי תשובה (בס"ק ו) מסתפק בזה ומסיק דלא מהני.

ולמעשה אותו יהודי עשה את שתי העצות מחמת הספק דהיינו שיצא מאחר מדין 'שומע כעונה' וגם ספר על ידי כתיבה, ואולם בשבתות שאי אפשר לכתוב רק יצא מדין 'שומע כעונה', וכן היו ימים בבית החולים שלא היה מי שיוציאו ומחמת כן רק כתב את ספירת העומר.

והנה בעיקר הדבר שלדעת חלק מן הפוסקים מועיל 'כתיבה כדיבור' בספירת העומר צריך עיון מהיכתי תיתי לומר כן הרי בכל מקום שצריך דיבור כגון שבועה ונדר צריך ביטוי שפתיים ולא מהני כתיבה, ומדוע לגבי ספירת העומר יהני כתיבה.

ובאמת דברעק"א שם (בתשובה לב) נגע בענין זה וכתב דמה שצריך לספור בפיו כדכתיב 'וספרתם לכם' אי"ז משום שצריך 'ביטוי שפתיים' בספירת העומר, אלא משום שצריך 'מעשה' של ספירה וכסופר בפיו יש כאן מעשה, ולפי"ז מבואר שפיר מדוע מהני כתיבה שהרי יש בה מעשה.

ממנפ"ש לא יתכן שגם 'שומע כעונה' וגם 'כתיבה' יועילו בספירת העומר

ולפי"ז נראה דלא יתכן שגם 'שומע כעונה' וגם 'כתיבה' יועילו בספירת העומר, דאי נימא שכתובה מועילה על כרחק שאין דין דיבור בספירת העומר אלא רק 'מעשה' כדברי הרעק"א, וא"כ דוקא כתיבה שיש בה מעשה מועילה ולא 'שומע כעונה' שאין בו מעשה כלל, ומאידך אם ננקוט שיש דין 'שומע כעונה' בספירת העומר על כרחק שיש דין דיבור בספירת העומר ולכך מהני גם דיבור ע"י 'שומע כעונה', אך כתיבה שאין בה דיבור לא מהני.

ונמצא בנידונינו דראוי שאותו יהודי יעשה את שתי העצות בכל יום, שיספור ע"י אחר לצאת ידי האומרים דשומע כעונה מהני בספירת העומר, וגם יכתוב את יום הספירה לצאת ידי האומרים ד"כתיבה כדיבור", ובזה ירויח ממה נפשך בין אם ננקוט דבספירה יש דין 'דיבור' ובין אם יש בה דין 'מעשה', אבל אם יום אחד הוא רק שמע וביום אחר רק כתב, ודאי שאחד מהם אינו מועיל, ונחשב שדילג יום אחד מלספור שאין יכול להמשיך ולספור בברכה.

קושיית האחרונים מה החילוק בין כתיבה להרהור

והנה הקשו רבים מן האחרונים, והביאם ברעק"א שם (סי' כט) על הא דמבואר בהלכה (שו"ע אר"ח מז סעיף ג) שהכותב בדברי תורה צריך לברך ברכות התורה, והקשו מאי שנא כתיבה מהרהור שהדין הוא דמהרהר בדברי תורה אי"צ לברך משום שלא הוציא את דברי התורה ממש בפיו.

ומכח זה הוכיח החות יאיר (בסי' קצד) דכתיבה היא ממש כדיבור ולכך הכותב 'הריני נשבע לשלם' או הריני מקבל עלי בשבועה ובתקיעת כף הרי זה כשבועה ממש.

ואולם בשו"ת שב יעקב נחלק עליו וכתב דדוקא לגבי מצות עשה של תלמוד תורה שנלמדת מהפסוק של 'ושננתם לבניך' מועילה בה כתיבה, דאף על ידי כתיבה יכול ללמד לבניו כשהם קוראים את מה שכתב להם, ולכך דוקא הרהור מתמעט מהפסוק כיון שע"י הרהור אין יכול ללמד לבניו, אך באמת בשאר מקומות כתיבה לאו כדיבור ואין הוכחה מתלמוד תורה.

חילוק חדש בענין 'כתיבה כדיבור'

ונראה יסוד חדש בזה דאף לדברי החת"ס וסיעתו דס"ל שאמרינן כתיבה כדיבור לגבי ספירת העומר, זהו דוקא לגבי ספירת העומר שהוא דבר שבין האדם לבין עצמו, וכן בנדר שנודר האדם על עצמו או נכסיו, אך בדברים שצריך לומר לחבירו כגון במצות 'ושננתם לבניך' שצריך לדבר אל בנו אין נחשב שמדבר עמו אלא כשמדבר אליו ממש, אבל כשכותב לבנו והוא קורא אף שבנו לפניו בשעת הכתיבה אין נחשב שמדבר אל בנו אלא שבנו קורא את מה שכתב ואין מקיים בזה מצות ושננתם לבניך, וכן הכותב ספרים אין נחשב כרבים של הלומדים בספריו כיון שאין מדבר אליהם אלא הם קוראים ולומדים את מה שכתב.

וכן בשבועת העדות אם כותב להם שיעידו לו עדות והם נשבעים שאינם יודעים אי"ז נחשב שבועת העדות כיון שלא נחשב אם לא יגיד ונשא עונו אלא רק קראו את מה שכתב, וכמבואר בגמ' בשבועות (לא ע"ב) ראוהו שרץ אחריהם אמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שישמעו מפיו.

הראיה מהשו"ע

והנה כתב השו"ע (י"ד סי' רכא סעיף י') שהנודר מלדבר עם חבירו מותר לכתוב לו, וביאר החות יאיר שם דבנדריים אזלינן אחר לשון בני אדם וכתובה בלשון בני אדם אינה דיבור, ואולם בברכי יוסף ביאר דדוקא בדברים הנוגעים בין האדם לבין עצמו אמרינן 'כתיבה כדיבור' אך כשהאדם כותב לחבירו אי"ז נחשב שהוא מדבר עמו ואי"ז בכלל הנדר וכמוש"כ.